

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 63. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779803463136/facsimile.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

III: ÆNDRINGER UDGAVEVIS

I nærværende afsnit kan der spares på henvisninger, da citaterne efter sagens natur kan findes indenfor et bestemt sidetal af udgaven. Af samme grund har udgiveren skønnet, at sidehenvisninger uden linietal er tilstrækkelige, især hvor citat følger; og på forhåbentlig umisforståelige steder meddeles kun en del af citatets yngre form (efter >).

Eventyr, fortalte for Børn

fra 1835 indtil EP 50

EB1-35 > EB1-42 (I 17-49, A > A²)

A² er som hele andetoplaget af EB1/5 en dårlig text, omend den en halv snes steder har kunnet yde tekstrettelser med eller uden støtte i m og altså kan repræsentere nogen omtanke. For de to første hæfters vedkommende udgør A² en sidegren, idet EB1-35 > EP-50 (B). Både normaliseringer som 27 *paa Natten* > *om Natten*, 36 *hun* > *at hun*, en korrektion som 30 *Præsterne* > *Præsten* (= m) og korruptioner og småfej som 43 *dandee de* > *dandiede de* står ene i A². – EB-45 er ikke kommet for en dag, se I 22.

EB2-35 > EB2-43 (I 51-84, A > A²)

Se ovenfor om EB 1. Tegnsætningen skifter en del. En fejl som 77 *Figer* for *Pager* rettes og kommer ikke videre end A. Sammenstilling af verber og af sætninger normaliseres efter skoleregler for brugen af og (61, 66, 81₂) og at (52₁₆, 78₂₂ cf 78₂₂), jf. s. 108f. Forskellige normaliseringer og moderniseringer står alene i A², der som sagt ikke har været forlæg for B, således 62 *klappede med de smaa Hænder* > *i*, 72 *de satte dem* > *sig* (afvigende I 197₁₆), 74 *paa sine Kne* > *paa Kne*. En karakteristisk bessermachen udviser omtalen af markmusens dør, 57 *Den var et lille Hul* > *Den [musen:] havde et lille Hul*; »rette vedkommende« har fundet sør for svagt i denne konstruktion, eller troet det var en fejl.

EB3-37 > EB3-46 (I 85-111, A > A²)

Dette og de tre flg. hæfter er optrykt lineært A > A² > B. I tilfældet EB3 kan man komme i tvivl, fordi et labilt punkt i ortografin, postvokalisk *e*, flimrer en del; men det betyder intet. Altså introducerer A² permanente rettelser af tvivlsom art som 94 *dybt* > *dyb*, 98 *begge Hænder* > *begge Hænderne*, 106 *med hele dit Hjerter* > *med dit hele Hjerter* – og en tvivlsom forringelse som 106 *den lumre Pestluft* > *den lune Pestluft*, antagelig suggereret af 106₁₂ *Kjøling*. For tidens og Andersens usikkerhed overfor verbernes pluralis er det karakteristisk, at 91₁₅ og 91₂₈ retter *steeg* > *stege*, 98₁₆ *lader* > *lade*, og at B her = A². Men hæftet frembyder kun lidt materiale. Om Carl Borgaards mulige ansvar for korrektoren af EB3/4 se I 13.

EB 4-38 > EB 4-46 (I 115-38, A > A²)

Her er færre men dummere småting: 119 *Da kom . . . Drengene ud af Haven* > *ud i Haven*, en langt almindeligere ordforbindelse, her blot gal; den rettes først i D og da til *ud fra Haven*. Tinsoldaten siger om danserinden: 122 *hun er noget fornem* > *meget fornem*, et typeeksempel på udviskningen af det mundret talesproglige. (Konjekturen II 137₁₈ kan anføres som modargument, men det uklare forlæg + B + udg.s skøn har altså medført løsningen "*meget*"). Participium pluralis efter *være* indføres 127 *jagst* > *jagede*.

EB5-39 > EB5-47 (I 139-64, A > A²)

Atter indfører A² små forringelser som 143₂₃, 144₃, 146₂₈. Helt urimelig er A² 142 *Hvem er dine Sønnen?* Dette er netop oplyst, men kun A har det korrekte *Hvor*. 148 *Orgler* > *Faner* (= m) kan være en forfatterkorrektur af en fejl i A, men kan også være en andens fornuftige konjektur. 161 *bløe* > *blev* (= m) tæller næppe, men 152 *Blod-Taarer* > *blødige Taarer* er vel en forfatterrettelse.

EB6-42 > EB6-47 (I 165-88, A > A²)

Med *Rosen-Alfven* gæder for første gang et tidligere trykt eventyr ind i eventyrhæfterne (bortset fra *Dødrøngen* > *Reisekammeraten* i EB2); det er betydelig korrigeret. Og da *Svinedrengen* tydeligvis er gennemgået til brug for A², kan der være grund til at tillægge andre ændringer i A² nogen autoritet: 171₃₆, 175₁₃, 180₁₈, 181₁₁, selvom hæftet også indfører småforringelser: 167₁₁, 175₂₀, 180₁₃ og rene fejl 175, 181.

EB1/6 > EP-50 (A eller A² > B)

EP-50 udkom i fem hæfter, udsmykket med Vilhelm Pedersens illustrationer, der trykkes med galvanier efter træsnittene. Om hæfternes kronologi se II 170. Ansvar for udgiverarbejdet har næppe påhvilet Andersen, snarere Collin og forlaget. I forhold til EB-hæfterne er EP-50 ikke gennemrettet i bestemte ortografiske o.a. henseender, tværtimod er det svært at se principperne for brugen (evt. tilrettningen) af *s* i ord som *Jomfru(s)*, *ma(s)lig*, *saa(s)*, *la(s)* eller *Du/Dig* overfor *du/dig* (det sidste er snart uretter, snart tilrettet som i senere udgaver). Vækn kan skyldes, at en så stor bog utvivlsomt har været delt mellem flere sættere, hvoraf nogle nok har været nye i huset pga. personaleudskiftningen efter strejken omkring nytår 1849. Også i teknisk henseende er den tykke bog uegal, nemlig mht. ordmellemmrummene. De er påfaldende forskellige, og der kan i nogle tilfælde skyldes sætters vaner, men i andre tilfælde tydeligvis hensyn til omrydning og billedplacering. Når fx fem af de syv historier i *Snedronningen* slutter nederst på en side, skyldes det jo ikke held alene, men også håndkraft: kneben, stedvis for kneben sats. Skal man derimod puste teksten lidt op, er overdrevne udslutninger ikke nødvendige; man har nemlig ikke følt sig hævet over at variere klummeøjden en smule, ja endog at øge visse linieafstande. Det er ikke blot et spørgsmål om at undgå boreunger (1. gang B s. 36), men også om at hvert eventyr ikke må slutte længere nede end cirka midt på siden, da slutvignetten ellers måtte bortfalde. Altså nedlægger man mellemslag fx B s. 120, 162 ff, 191 (på et fornuftigt sted, men med henblik på 195), 299 f. I bindets sidste levering tager denne uskønne praxis overhånd, dog kun af ærgerlig nødvendighed, ikke for at øge det tynde hæftes sidetal. Lignende betragtninger lod sig selvfølgelig anstille for andre udgaver, og hvor almanaktryk og bogudgaver har forskelligt illustrationstal til en bestemt historie, spiller sådanne hensyn ind.

En del af de afvigende steder synes at røbe den sædvanlige korrekthedstendens, men i så rimeligt mål, at der knap kan tales om bessermachen; der findes også stedvise moderniseringer som af 93 *slængrede*, 95 *Flaggene*, 97 *Fiske*, 176 *Knokler* > *slingrede*, *Flagene*, *Fisk*, *Knogler*. Verbernes pluralisformer, som Andersen altid brugte inkonsekvent og næppe har haft i sit talesprog, elimineres i mange tilfælde (30, 41, 92, 94, 104, 117, 125, 170), mens 133 *vilde* (fej!) > *vilde*, ikke > *vil*; og 137 *betød* > *betødde* er en ændring i gammeldags retning. Mss. viser iøvrigt, at en række pluralisformer i A er sætters værk.

Småændelser: 106 *maa m* > *maae* A² > *naar* B; og en meningsbærende kommaflytning kan ses 135 – resultatet bliver måske »naturligt«, bare galt, se 136₁₉₋₂₁.

Keiserens nye Klæder og *Svinedrengen* er særtilfældene i EB. Førstnævnte fik i yderste øjeblik den **A** form, der blev stående i **A**², som forf. næppe har arbejdet med; men ændringer af nogen betydning indføres i **B**, og i *Svinedrengen* ændres både i **A**² og **B**, ja vel også i **B**² (182₂). Om disse forhold tillader at slutte til andre forfatterindgreb i **B**, er tvivlsomt; ændringer som 126₂, 135₂, 155₂, 170₂ må vist siges at være til det bedre, men forudsætter ikke forf.s medvirken. Her som overalt bør det erindres, at en rettelse kan være fremkommet ved et optryks udgiver simpelthen har spurgt Andersen om detaljer uden at involvere ham yderligere.

Nye Eventyr fra 1844 til EP-50

NE1-44 > NE1-44² > NE1-47 (II 13-38, **A** > **A**² > **A**³)

Kun det første hæfte NE trykkes i mere end eet oplag. De tre tryk følges gerne linie for linie; hvor dette ikke er tilfældet, står snart **A**, snart **A**² alene. Der er flere ændringer **A** > **A**² end **A**² > **A**³. Sidstnævnte er forlæg for **B**, optrykningen er altså lineær. Den eneste rettelse, der nok bør tillægges forf., er 20 *bringe lidt af Levingerne fra Bordet* > *lidt Levinger*. Resten er bagateller, grammatiske pedanterier etc., nogle fører til formentlig mindre andersenske former som 31 *ligge paa det lidt endnu* > *ligge lidt paa det endnu*, 32 *for stor og for aparte* > *for stor og aparte*, 35 *Ja det er en stor Fornøielse* > *er nok en*, alle **A**². Andre kan være ligeså gode som de fortrængte former: 27 *Toppen svingede rundt* > *snurrede*. En typisk normalisering er 33 *at jeg kan godt lide dig* > *godt kan*.

En type rettelser under variantapparatets niveau gør sig så småt gældende i **A**², nemlig ændringer i stort og småt begyndelseshogstav i (mere eller mindre) substantiviske pronominer og andre ordklasser. I 1850'erne bliver dette træk stærkt fremtrædende. Noteret er to modstridende belæg: 18₁ *Alle de* > *alle de*, 19₁₄ *nogen* > *Nogen*; det sidste har fremtiden for sig.

NE1/5 > EP-50 (II 13-167, **A**² eller **A** > **B**)

Som bekendt er eventyrenes rækkefølge i **B** bestemt af det tyske forlæg; et system eller en forklaring kan ikke præsteres, og således videre i **B**², **C** og mangfoldige udenlandske udgaver. Det er følgelig kunstigt at adskille EB's og NE's skæbne i EP-50, da kun slutningen af denne stemmer overens med originalhæfternes rækkefølge. Imidlertid er det